

Katarzyna Ziola-Zemczak

KLASY

7-8

i

1-4

LICEUM

OPRACOWANIE
**Treny, Pieśni,
Psalmy i Fraszki**

Jan Kochanowski

**SZKOŁA TWÓRCZEGO
CZYTANIA**

- ✓ inspiruje
- ✓ poszerza horyzonty
- ✓ porządkuje i utrwala wiedzę

Katarzyna Ziola-Zemczak

OPRACOWANIE

***Treny, Pieśni,
Psalmy i Fraszki***

Jan Kochanowski

Przed lekturą

W tym rozdziale znajdziesz informacje i wskazówki, które ułatwią ci interpretację fraszek, pieśni, psalmów i trenów Jana Kochanowskiego, a być może zainspirują cię do samodzielnego odkrywania walorów tych tekstów.

1. Poznaj Jana z Czarnolasu. Przeczytaj curriculum vitae Jana Kochanowskiego, a przekonasz się, jak interesującym był człowiekiem. Sporo podróżował, szczególnie po ukochanych Włoszech, i przyjaźnił się z nietuzinkowymi ludźmi (m.in. premierowe przedstawienie *Odprawy posłów greckich* podziwiali król Polski Stefan Batory i jego żona Anna Jagiellonka).

2. Czytaj przypisy. To naprawdę ciekawa lektura. Znajdziesz tam wiele zwrotów, które teraz mogą brzmieć dość zabawnie, a kiedyś znaczyły zupełnie co innego. Na marginesach znajdziesz też sporo informacji wyjaśniających sens poszczególnych utworów.

3. Przypomnij sobie podstawowe pojęcia związane z epoką, w której żył i tworzył Kochanowski, ponieważ ich znajomość jest potrzebna, by zrozumieć utwory poety.

• **HUMANIZM** Był to prąd umysłowy koncentrujący się na sprawach ludzkich. Na pierwszym planie stawiał człowieka, jego potrzeby i możliwości rozwoju. Humanistom przyświecała maksyma Terencjusza *Homo sum et nihil humanum a me alienum esse puto* (Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce).

Wierzyli oni, że podstawą egzystencji jest zgodne i harmonijne współżycie w społeczeństwie oraz wiedza o świecie, dająca gwarancję ładu i porządku. Pierwszorzędną cnotą, czyli cechą moralną, był umiar – umiejętność zachowania złotego środka.

Zdaniem renesansowych filozofów człowiek został po to stworzony przez Boga, by panować nad światem. Został też obdarzony wolną wolą i do niego należała decyzja, kim się stanie.

Renesansowy humanizm ukształtował wzorzec idealnego człowieka, który:

- ♦ był piękny i zdrowy (nawiązanie do antycznych wzorców piękna ludzkiego ciała o idealnych proporcjach),

- ◆ był gruntownie i wszechstronnie wykształcony oraz utalentowany (patrz Leonardo da Vinci),
  - ◆ znał fundamentalne utwory literackie antyczne i współczesne,
  - ◆ był doskonałym mówcą i dyskutantem,
  - ◆ umiał cieszyć się życiem – brał udział w zabawach, biesiadach, polowaniach itd.
- **EPIKUREIZM** Renesansowi twórcy i filozofowie często odwoływali się do poglądów greckiego filozofa Epikura, który poszukiwał odpowiedzi na pytanie, jak być szczęśliwym. Według jego koncepcji, noszącej nazwę epikureizmu, szczęście jest możliwe wtedy, gdy człowiek częściej odczuwa przyjemność niż cierpienie. Źródeł przyjemności należy jednak poszukiwać w bezpiecznych sytuacjach i wydarzeniach, dlatego należy cieszyć się drobiazgami, codziennym życiem. Nie trzeba bać się śmierci, bo jak głosił Epikur: *Dopóki jesteśmy, nie ma śmierci, a gdy ona przychodzi, nie ma nas.*

EPIKUREIZM A HEDONIZM

Epikureizmu nie należy mylić z hedonizmem głoszącym, że szczęście daje tylko osiągnięcie przyjemności cielesnych.

- **STOICYZM** Inną doktryną filozoficzną był stoicyzm. Jego założenia stworzył Zenon z Kition, a kontynuatorami byli m.in. Seneka i Marek Aureliusz. Według stoików światem rządzą prawa natury, na które człowiek nie ma wpływu. Należy zatem poddać się losowi, nie sprzeciwiać się mu – ideałem jest obojętność, również wobec wartości materialnych. Moralnym obowiązkiem każdego człowieka jest dążenie do stanu cnoty, czyli uwolnienie się od popędów czy namiętności, które wymykają się spod kontroli świadomości.

CARPE DIEM

To sentencja wywodząca się bezpośrednio z poezji Horacego:

Chwytaj dzień, bo przecież nikt się nie dowie, jaką nam przyszłość zgotują bogowie...

Zgodnie z nią, człowiek powinien cieszyć się każdą chwilą, korzystać z życia, bo nie wiadomo, co przyniesie przyszłość, nawet ta najbliższa.

Jan Kochanowski

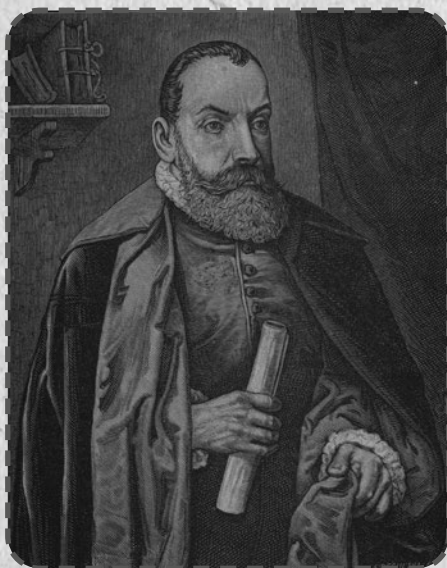
Curriculum vitae

1530–1584

DZIECIŃSTWO I MŁODOŚĆ

Jan Kochanowski urodził się w roku 1530 w Sycynie nieopodal Zwolenia. Był synem Piotra Kochanowskiego, komornika radomskiego, później sędziego sandomierskiego, i matki Anny, z domu Białaczowskiej. Jego rodzice, oprócz Jana, mieli jeszcze dziewięcioro dzieci: cztery córki (Katarzynę, Elżbietę, Jadwigę, Annę) oraz pięciu synów (Piotra, Mikołaja, Andrzeja, Jakuba, Stanisława). Piotr Kochanowski miał także dwoje dzieci z poprzedniego małżeństwa: córkę Druzjannę i syna Kacpra. Kochanowscy należeli do stosunkowo bogatej szlachty – mieli aż pięć wsi, w tym Czarnolas, w którym poeta zamieszkał po ślubie z Dorotą Podlódowską.

Nie wiadomo dokładnie, jak przebiegały pierwsze lata nauki młodego Jana Kochanowskiego – najprawdopodobniej uczył się w domu, być może w szkole parafialnej w Zwoleniu lub w Sieciechowie nad Wisłą. Jego prywatnym nauczycielem był prawdopodobnie Jan Sylwiusz z Sieciechowa. Pierwsze pewne informacje pochodzą z roku 1544 – wtedy to młody Kochanowski został wpisany do metryki Wydziału Artium

Drzeworyt Aleksandra Regulskiego według rysunku Józefa Buchbindera przedstawiający Jana Kochanowskiego, 1870 rok

Akademii Krakowskiej. Zapis brzmiał: *Johannes Kochanowski Petri de Sycynów dioe[cesis] Cracoviensis 3 gr[ossos] s[olvit]*, czyli: Jan Kochanowski [syn] Piotra z Sycyny diecezji krakowskiej zapłacił trzy grosze wpisowego. Jest to jednak jedyny ślad pobytu przyszłego poety w Krakowie.

PODRÓŻE PO EUROPIE

W 1547 roku zmarł jego ojciec. Jan udał się więc do rodzinnego majątku,

by pomóc matce odzyskać długi od wierzycieli. Co działo się przez kolejne trzy lata z przyszłym poetą? Tego nie wiadomo. Być może przebywał wówczas we Wrocławiu lub na którymś z niemieckich uniwersytetów. W księgach sądowych znajduje się zapis, że w 1550 roku w Radomiu uregulował sprawę spadkową po ojcu. Rok później procesował się z Feliksem Zielińskim o granice dóbr wsi Barycze.

Wiadomo, że w latach 1551 i 1552 przebywał w Królewcu. W 1552 roku został studentem uniwersytetu w Padwie, gdzie uczył się do 1555 roku, a następnie wrócił do Królewca. Tam też podjął naukę w akademii. Dzięki hojnemu wsparciu finansowemu księcia Albrechta mógł ponownie wyjechać do Padwy (1556), tym razem, aby podreperować zdrowie. Jego pobyt we Włoszech przerwała wieść o śmierci matki. Po pogrzebie i załatwieniu spraw spadkowych poeta powrócił do Padwy (1558), stąd udał się w podróż

do Marsylii i Paryża. W stolicy Francji spotkał się m.in. ze znanym wówczas poetą Pierre'em Ronsardem. Do kraju ostatecznie wrócił w 1559 roku.

KOCHANOWSKI DWORZANIN

Jan Kochanowski podjął decyzję związania się z dworem, najpierw możliwych rodów: Tęczyńskich, Tarnowskich, Firlejów, a potem o przejściu na służbę do biskupa Filipa Padniewskiego. W 1563 lub 1564 roku inny biskup – Piotr Myszkowski – protegował go na dwór królewski, gdzie otrzymał stanowisko sekretarza. Dochody czerpał z tzw. beneficjów (probostwa w Poznaniu i Zwoleniu), otrzymanych od swych mecenasów – biskupów Myszkowskiego i Padniewskiego.

W 1567 roku, w ramach posługi rycerskiej, pod dowództwem Zygmunta Augusta Jan Kochanowski uczestniczył w walkach przeciwko wojskom Iwana Groźnego. W latach 1568–1569 był uczestnikiem sejmiku lubuskiego.

Przebywając na dworze królewskim, miał okazję poznać znane postaci tego czasu, m.in. Andrzeja Patrycego Nideckiego, Piotra Rojzjusza czy Łukasza Górnickiego. Wtedy też ukazały się drukiem niektóre z jego utworów, m.in. pieśń *Czego chcesz od nas, Panie*, dołączona do poematu *Zuzanna*. Poeta tworzył coraz wię-

CZY WIESZ, ŻE...

W czasach Kochanowskiego funkcjonowała instytucja mecenatu wzorowana na antyku. Mecenasami byli bogaci ludzie, którzy utrzymywali artystów, pozwalając im rozwijać swoje talenty.

Pojęcie mecenatu wywodzi się od nazwiska Gajusza Cilniusza Mecenas, patrona i opiekuna m.in. Horacego i Wergiliusza.